

ŹRÓDŁA I LITERATURA.

A. ŹRÓDŁA.

I. Pisma Pelagiusza:

1. Pelagi Expositiones XIII Epistularum Pauli, w wyd.: Alexander Souter, Pelagius's Expositions of thirteen Epistles of St. Paul. II — Text and apparatus criticus, Cambridge 1926 (Texts and Studies contributions to biblical and patristic Literature ed. by J. Armitage Robinson, vol. IX, nr. 2); zniekształcony tekst Komentarza znajduje się wśród nieautentycznych pism św. Hieronima w wydaniu MPL (tj. Migne, Patrologiae Cursus Completus, Series prima (latina), tom 30, kol. 645—902.

2. Pelagii Ad Demetriadem (Epistola), wyd. MPL, tom 30, kol. 15—45, jak również MPL, tom 33, kol. 1099—1120.

3. Libellus fidei Pelagii ad Innocentium ab ipso missus, Zosimo redditus, wyd. MPL, tom 45, kol. 1716—1718, a również MPL, tom 48, kol. 488—491; krytyczniejsze wydanie tekstu (którym autor nie mógł się jednak posługiwać): A. Hahn, Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der alten Kirche³, Breslau 1897, str. 288 nn.

4. Fragmenty innych dzieł Pelagiusza przytaczane przez św. Augustyna i Mariusza Mercatora w ich antypelagiańskich pismach, a zebrane razem w MPL, tom 48, kol. 589—615.

II. Pisma i dokumenty dotyczące Pelagiusza i jego nauki:

1. Varia scripta et monumenta ad historiam Pelagianorum pertinentia, MPL, tom 45, kol. 1679—1792.

2. Quellen zur Geschichte des pelagianischen Streites herausgeg. v. Lic. A. Brückner, Tübingen 1906 (Sammlung ausgewählter kirchen- und dogmengeschichtlicher Quellenschriften... herausgeg. u. L. Prof. D. G. Krüger, zweite Reihe, siebentes Heft).

3. Pisma antypelagiańskie św. Augustyna, w wyd. MPL, tom 44 i 45, oraz w wyd. Corpus Script. Ecclesiastic. Latin. tom 42 i 60, Vindobonae 1902 i 1913.

4. Pisma antypelag. św. Hieronima, w wyd. MPL, tom 22 i 23.

5. Pisma Mariusza Mercatora dotyczące pelagianizmu (*Commenitorium i Liber Subnotationum*), w wyd. MPL, tom 48.

6. Pismo antypelag. Pawła Orosiusza (*Liber Apologeticus*), w wyd. MPL, tom 31, oraz w wyd. CSEL, tom 5, Vindobonae 1885.

B. LITERATURA.

Baer J.: *De operibus Fastidii*, Nürnberg 1902.

Bardenhewer O.: *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, t. IV, Freiburg i. B. 1924.

Buonaiuti E.: *Pelagio e l'Ambrosiastro*, w *Ricerche religiose*, IV (1928), str. 1—17.

Bönwetsch G. N.: *Grundriss der Dogmengeschichte* 2, Gütersloh, 1919.

Caspari J. P.: *Briefe, Abhandlungen und Predigten*, Christiania, 1890.

Cayré F.: *Patrologie et histoire de la théologie*, t. I 4, Paris—Tournai—Rome, 1945.

Comeliau: *A propos de la prière de Pélage*, w *Revue d'histoire ecclésiastique*, XXXI (1935), nr. 1, str. 77—89.

Dempsey J. J.: *Pelagius' Commentary on St. Paul*, Roma, 1937.

Ernst J.: *Pelagianische Studien* (I. *Der Pelagianismus und die evangelische Räte*; II. *Der Pelagianismus und der Erlösungstod Christi*), w *Der Katholik*, 64/2 (1884), str. 225—259; 65/1 (1885), str. 241—269.

Garnier J.: *Dissertationes septem, quibus integra continetur historia Pelagiana*, w wyd. MPL, t. 48, kol. 255—698.

Groot de J. F.: *Conspectus historiae dogmatum*, vol. II, Romae, 1931.

Guzzo A.: *Agostino contra Pelagio*, Roma, 1934.

Harnack A.: *Lehrbuch der Dogmengeschichte*, t. III 5, Tübingen, 1932.

Hedde R. — Amann E.: *Pélagianisme*, w *Dictionnaire de Théologie Catholique* (A. Vacant — E. Mangenot — E. Amann), t. XII—I (Paris, 1933), kol. 675—715.

Jacobi J. L.: *Die Lehre des Pelagius*, Leipzig, 1842.

Jansenius C.: *Augustinus*, t. I (*De haer. Pelag.*), 1640.

Jüngst J.: *Kultus- und Geschichtsreligion — Pelagianismus und Augustinismus*, Giessen, 1901.

- Kirmer J.: Das Eigentum des Fastidius im pelagianischen Schrifttum, St. Ottilien, 1938.
- Kirsch J. P.: Kirchengeschichte, t. I, Freiburg i. B. 1930.
- Klasen F.: Die innere Entwicklung des Pelagianismus. Freiburg i. B. 1882.
- Koch H.: Pelagio e la lettera agli Ebrei w Religio, 11 (1935), str. 21—30.
- Lenzen J.: De pelagianorum doctrinae principiis, Coloniae, 1853.
- Loofs F.: Pelagius, w Realencyklopedie für protestantische Theologie und Kirche (Herzog — Hauck), t. XV³ (Leipzig, 1904), str. 747—774; t. XXIV³ (Leipzig, 1913), str. 310—312.
- Loofs F.: Leitfaden zum Studium der Dogmengeschichte⁴, Halle, 1906.
- Mausbach J.: Die Ethik des heiligen Augustinus², Freiburg i. B. 1929.
- Mercati G.: Some new fragments of Pelagius, w Journal of Theological Studies, VIII (1906/7), str. 526—535.
- Merlin N.: L'erreur fondamentale de l'hérésie pélagienne, w Scientia, II (1936), nr. 2, str. 131—142.
- Meyer L. de: De pelagianorum et massiliensium contra fidem erroribus dissert. IV, Bruxellis, 1709.
- Michalski M.: Nauka chrystologiczna Pelagiusza, w Collectanea Theologica, XVII (1936), f. 2, str. 143—162 i w osobnej odbitce (Lwów, 1936).
- Niccoli M. (M. N.): Pelagianismo, w Enciclopedia Italiana, t. 26 (Roma, 1935), str. 605 nn.
- Noris F. H. de: Historia Pelagiana, Paris, 1764.
- Otten B. J.: A manuel of the history of dogmas, t. I³, St. Louis Mo. — London, 1922.
- Patouillet L.: La vie de Pélage, (—), 1751.
- Patouillet L.: Histoire de pélagianisme, 2 vol. Avignon, 1763 et 1767.
- Petau D. (Petavius): De pelagianorum et semipelagianorum dogmatica historia, Parisiis, 1643.
- Plinval G. de: Recherches sur l'oeuvre littéraire de Pélage w Revue de Philologie, LX (1934), str. 10—42.
- Plinval G. de: Pélage et les premiers aspects du pélagianisme, w Revue des sciences philosophiques et théologiques, 25 (1936), str. 429—458.

- Plinval G. de: Le problème de Pélagé sous son dernier état w Revue d'histoire ecclésiastique, XXXV (1939), str. 5—21.
- Plinval G. de: Pélagé, ses écrits, sa vie et sa réforme, Lausanne, 1943.
- Riggenbach E.: Unbeachtet gebliebene Fragmente des Pelagius-Kommentars, Gütersloh, 1905 (Beiträge zur Förderung christlicher Theologie, t. IX, f. 1).
- Riggenbach E.: Eine wichtige Entdeckung für die Pelagius-Forschung, w Theol. Literaturblatt, XXVIII (1907), str. 73 nn.
- Riggenbach E.: Neues über Pelagius, w Theol. Literaturblatt, XXVIII (1907), str. 425.
- Rivière J.: Le dogme de la Rédemption — essai d'étude historique², Paris, 1905.
- Rivière J.: Le dogme de la Rédemption — études critiques et documents, Louvain, 1931.
- Rivière J.: Rédemption, w Diction. de Théol. Cath. t. XIII—1, kol. 1912—2004.
- Salmanticensis Collegii, Cursus theologicus, t. IX, tr. XIV: De Gratia Dei, Parisiis—Bruxellis, 1878.
- Scheeben J.: Handbuch der katholischen Dogmatik, t. III, Freiburg i. B. 1882.
- Schwane J.: Dogmengeschichte der patristischen Zeit², Freiburg i. B. 1895.
- Seeberg R.: Lehrbuch der Dogmengeschichte, t. II³, Erlangen—Leipzig, 1923.
- Semler F.: Pelagii epistola ad Demetriadem, Halae, 1775.
- Słomkowski A.: Pierwotny stan człowieka według nauki św. Augustyna, Lwów, 1933 (Studia Gnesnensia V. Dział teologiczny I.).
- Smith A. J.: The Latin Sources of the Commentary of Pelagius on the Epistle of St. Paul to the Romans, w Journal of Theological Studies, XIX (1917—18), 162—230; XX (1918—19), 55—65; 127—177; XXXI (1930),
- Souter A.: Pelagius's Expositions of thirteen Epistles of St. Paul. I. Introduction; III. Interpolations, Cambridge 1922 i 1931 (Texts and Studies contributions to biblical and patristic Literature, vol. IX, nr. 1 i 3); dzieło to poprzedziło przeszło 20 mniejszych rozpraw, których spis podaje autor w bibliografii na początku tomu pierwszego.

- Souter A.: The Earliest Latin Commentaries on the Epistles of St. Paul, Oxford, 1927.
- Tenant F. R.: The sources of the doctrines of the fall and original sin, Cambridge, 1903.
- Tillemont N. de: Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique des six premiers siècles, t. XIII, Paris, 1702.
- Tixeront J.: Histoire des dogmes, t. II°, Paris, 1931.
- Turmel J.: Histoire des dogmes, t. I. Le péché originel — La Rédemption, Paris, 1931.
- Turner C. H.: Pelagius Commentary on the Pauline Epistles and its History, w *Journal of Theological Studies*, IV (1902—3), str. 132—141.
- Vossius G. J.: *Historiae de controversiis quas Pelagius eiusque reliquiae moverunt*², Amstelodami, 1655.
- Walch Ch. W. E.: Entwurf einer vollständigen Historie der Ketzerien, t. IV, Leipzig, 1768.
- Walch J. G.: *Dissertatio de pelagianismo ante Pelagium*, Jena, 1738.
- Warfield B.: Two Studies in the history of doctrine — Augustine and Pelagian controversy, New-York, 1897.
- Wiegand F.: *Dogmengeschichte der alten Kirche*, Leipzig, 1922.
- Wiggers G. F.: Versuch einer pragmatischen Darstellung des Augustinismus und Pelagianismus, t. I—II, Hamburg, 1821—33.
- Wörter F.: *Der Pelagianismus nach seinem Ursprung und seiner Lehre*², Freiburg i. B. 1874.
- Zappala M.: *Stoicismo e cristianesimo nell'etica pelagiana*, w *Bolletino di studi storico-religiosi*, II (1922), str. 51—65.
- Zieliński T.: *Chrześcijaństwo starożytne a filozofia rzymska*, Zamość, 1921 (Odbitka z „Gazety Lwowskiej“).
- Zimmer H.: *Pelagius in Irland*, Berlin, 1901.